

Den røde tråd til antikken

Nosch, Marie Louise Bech

Published in:
Weekendavisen (Sektion: Ideer)

Publication date:
2016

Document version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Nosch, M. L. B. (2016). Den røde tråd til antikken. *Weekendavisen (Sektion: Ideer)*, 1.

Håndværk. Engang var det snoede plantefibre og dyreskind, vi klædte os i. Siden kom dyrefibre som uld og silke til – med farver og ny teknologi. Ny bog om Oldtidens håndværk.

Den røde tråd til Antikken

af MARIE-LOUISE B. NOSCH
Centerleder, ph.d.
Center for Tekstilforskning
Københavns Universitet

Tekstiler har i årtusinder udgjort et vigtigt element i menneskets hverdag, og de tidligste vidnesbyrd er 25.000 år gamle tekstilaftryk fra Centraleuropa. Fra de schweiziske pælelandsbyer i 4. årtusind f.v.t. findes bevarede net, tekstiler, redskaber og rester fra hårforarbejdning.

I de første mange tusind år bestod klædedragten af flettede og vævede plantefibre kombineret med forarbejdede skind og pels fra først vilde dyr og siden husdyr. Denne kombination af skind og pels kan ses i Orta's dragt, stenaldermanden som blev fundet i permafrost i Alperne (3500-3200 f.v.t.). Men fra overgangen mellem Stenalder og Bronzealder i Middelhavsområdet (cirka 3000 f.v.t.) sker en banebrydende innovation, hvor man udnyttede de domesticerede gedens og fårs uld til vævning i stedet for at slagte dem og bruge deres skind.

Uld blev i så høj grad en vital ressource for de minoiske og mykenske paladsekonomier, at vi i dag taler om den græske Bronzealder som Uldalderen. Linear B-tavlerne – et skriftsystem, der gengiver den ældste kendte form for græsk – beskriver minutst, hvordan de mykenske paladser holdt mandtal med tekstilarbejdere og fårehyrder, og at der var tale om kontrolleret og standardiseret produktion. Ulden banede vejen for en anden banebrydende teknologi, farvning, da uld optager farve i langt højere grad end plantefibre. Hørproduktion fortsatte på samme høje niveau. Nu handlede det også om reb og sejldug, da skibe fra cirka 2000 f.v.t. begyndte at bruge sejl til at navigere med i Middelhavet. Det er i den forbindelse interessant, at *histōrē* på græsk både betyder vævestol og mast.

»Som tommelfingerregel kan man sige, at der skal spindes fem-ti timer, før man har garn nok til at væve i bare en time.«

TEKSTILFIBRE kommer enten fra planter (hør, nøgle, hamp, bomuld) eller fra dyreriget (uld fra får, ged, kamel samt silke fra silkeorme), og de kræver meget forskellig bearbejdning, før de kan spindes og væves. Hør er en etårig plante, som dyrkes med omhu, stænglerne høstes, tørres og nednes (det vil sige lægges i vand, og via kemiske processer nedbrydes de hårde lag i stænglerne, og de fine fibre kan separeres). Derefter følger en lang mekanisk proces, hvor taverne (fibre) bankes, renses, skættes og kæmmes. Det er tidkrævende og hårdt arbejde, men kræver også specialviden og behændighed, for fibrenes bearbejdning kommer til at definere trådens kvalitet.

Det samme gælder uldforarbejdningen, hvor fibrene renses og kæmmes, til den ønskede kvalitet er opnået. I forarbejdning-

Det var et yndet motiv i Antikkens Grækenland at afbilde en dydig kvinde, som spinder. Det var først og fremmest kvinder og børn, som spanst.

FOTO: MARY EVANS PICTURE LIBRARY/SCANPIX

processen af plantefibre og dyrefibre går en masse fibermateriale tabt, men til gengæld er de forarbejdede fibre mere værdifulde end det rå fibermateriale.

Bearbejdningen er ikke uførlig. Støv fra plantefibre indeholder bakterier og sporer fra forrådnelsesprocessen, og de kan give lungelidelsen *byssinosis*, og i uld findes miltbrandsporer, som giver sygdommen videre til både dyr og mennesker.

Allerede fra slutningen af tredje årtusind f.v.t. inddeltes uld i Mesopotamien i fem kvaliteter, hvoraf den fineste var »første kvalitet« eller »kongelig kvalitet«. Uld og hø udgjorde vigtige råmaterialer i de mykenske paladsekonomier, som nøje overvågede høstudbytter og det årlige afkast i uld fra paladsernes store fåreflokke. Kongen i det mykenske Knossos havde omkring 100.000 får under sin kontrol. De mange fårehyrder må have oparbejdet en specialiseret viden om fårehold, uldkvaliteter og om krydsning af fåre racer for at opnå gode fiberkvaliteter og lam med uld i de ønskede farver.

Fåreavl og den viden, der knyttede sig til den, fik derfor stor betydning for tekstilhåndværket. De romerske forfattere Plinius den Ældre og Columella interesserede sig indgående for tekstilfibre og skriver, at den bedste uld kommer fra Syditalien, særligt Apulien og Calabrien. Andre excellente ulddistrikter var Milet og Laodikea i Lilleasien. Den bedste hvide uld kom fra områderne langs Po-floden, sort uld kom fra Alperne, rødlig uld fra Lilleasien, og tarentinsk uld var mørk.

FOR AT producere tråd kunne man enten tage lange stykker plantefibre og sno enderne

sammen, så man skabte en lang sammenhængende tråd. Eller man kunne spinde tråden, enten ved at sno fibrene sammen mellem fingrene eller omkring en pind eller ved at benytte en ten med en tenvægt. Her trak man med hånden kraft fibre ud af et bundt fibre, og ved rotation og tyngdekraften drejedes et lille hjul på en pind, som tvang fibrene sammen til en fast tråd.

Det er ekstremt tidkrævende at spinde, og som tommelfingerregel kan man sige, at der skal spindes fem-ti timer, før man har garn nok til at væve i bare en time. Det kræver megen øvelse at kunne spinde en fast og homogen tråd, der ikke knækker og ikke har knuder, og endnu mere øvelse at spinde en sådan tynd tråd. Vi har lavet eksperimenter, som har vist, at det er tværgængen, som styrer trådens diameter, men det er i høj grad spindeskens, som styrer trådens kvalitet. I forsøgene kunne vi vise, at man med en tenvægt, som vejer 18 gram, kan spinde cirka 50 meter tråd i timen, og af 100 gram fibre kan der spindes 600 meter tråd. Hvis der i stedet benyttes en tenvægt, som vejer otte gram, kan der spindes 40 meter tråd i timen, og af 100 gram fibre kan der spindes 1.000 meter tråd.

Som Plinius skriver, var det at spinde hør ærefuldt – selv for mænd – men det var først og fremmest kvinder og børn, som tog sig af Oldtidens enorme garnproduktion. Unge piger ofrede deres spinderredskaber i templerne, for eksempel til Afrodite, og tenvægte findes som gaver i helligdomme som Nymfchelligdommen ved Akropolis i Athen. Det var et yndet motiv at afbilde en dydig kvinde, som spinder. Måske netop fordi spindning er så ekstremt tidkrævende, har det in-

spireret til myter og metaforer om liv og død. I mytologien er skæbnegudinderne kvinder, som spinder livets tråd, og som ved, hvornår den ender. I den græske mytologi kaldes tre gudinder for Moirai, i den romerske for Fata og i den germanske for Nornen.

De simple spindeteknikker har været i brug helt indtil senmiddelalderen, hvor man opfandt spinderokken, som satte spindehastigheden mærkbart op. Under den industrielle revolution var det de dampdrevne og mekaniserede spindemaskiner, som blev det ikoniske udtryk for en moderne, hurtig og effektiv teknologi. Men langt op i moderne tid fortsatte man med at spinde på en håndten eller på spindelrok, når der skulle produceres stærkt og holdbart trendgarn.

NETOP fordi spindning, vævning, tråd og tekstil er nogle af menneskehedens ældste teknikker, har de formet andre senere teknikker, og de har også formet vores måde at betegne og organisere verden på. Platon beskriver statsmanden som en væver og den idelle bystat som sammenvævet af borgere med forskellige karaktertræk:

»Nogle af disse naturer er mest rettet imod mandsmød, og deres faste karakter opfatter statsmandskunsten som sin vævetrend. Andre er rettet imod besiddighed og gør brug af det velnærede, bløde, der – for at blive i billedet – ligner isletten, og statsmandskunsten forsøger at binde og flette disse modsat rettede størrelser sammen på den måde.«

Samtalen afsluttes således:

»Lad os slå fast, at dette er fuldendelsen af den vævning, som den politiske handling kan frembringe, en jævn vævning, hvor den kongelige kunst forener modige og besindige mennesketyper i enighed og venskab, så deres liv kan være fælles, og hvor den fuldender det mest pragtfulde og storslåede væv, og svøber det om alle andre i staten, slaver som frie, beslytter dem med klædet, og så vidt det er muligt for en by at være lykkelig, styrer og leder den uden på nogen måde at give afkald på lykken.«

I de indoeuropæiske sprog ses hele verden ofte poetisk og metaforisk beskrevet som en vævning og himlen som et tekstil, der trækkes over os, når natten falder på. Natten, *nyx* på latin, personificeres som en kvinde, der trækker en vævet kappe over hovedet, et symbol på himlens stjernetæppe.

I den græske og romerske videnskab, særligt i astronomi, bruges tekstiludtryk og termer til at beskrive himmellegemer, Universet og kosmos med. Det viser os, hvordan tekstilteknikkerne har haft en formativ og normativ rolle i Antikkens opfattelse af teknologi og af verden.

Forkortet version af kapitlet »Tekstiler i den Græsk-Romerske Oldtid« fra antologien Ars Labore, som udkommer den 7. december på forlaget Orbis.